

Adam Sokołowski
Uniwersytet Wrocławski
adam.sokolowski@uwr.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-9513-5319>

**Recenzja książki: Agnieszka Polończyk. (2019).
*Bundeswehra 1955–2030. Kulturowe i strategiczne
uwarunkowania użycia sił zbrojnych Republiki Federalnej
Niemiec. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu
Pedagogicznego, ss. 194.***

W 2019 roku na krajowym rynku wydawniczym pojawiła się bardzo interesująca i cenna z naukowego punktu widzenia publikacja poświęcona Bundeswehrze, czyli siłom zbrojnym Republiki Federalnej Niemiec. Jej wyjątkowość polega na tym, że jest to w Polsce pierwsza od wielu lat publikacja poświęcona tematyce funkcjonowania Bundeswehry, zarówno w wymiarze historycznym, jak i – co należy szczególnie podkreślić – wymiarze prognostycznym. Autorka poddała szczegółowej analizie kulturowe i strategiczne uwarunkowania użycia sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec w latach 1955–1989 (rozdział 1) oraz latach 1990–2014 (rozdział 2), a także zaprezentowała swoją własną prognozę kulturowych i strategicznych uwarunkowań użycia sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec do roku 2030 (rozdział 3).

Funkcjonowanie sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec zostało pokazane w tej publikacji w oparciu o pojęcie „kultury organizacyjnej”, a jeszcze bardziej konkretnie „kultury organizacji”, czyli „kultury sił zbrojnych” jako zdefiniowanego podmiotu wydzielonego z otoczenia, mającego swój unikalny charakter i oryginalne atrybuty. Autorka bazowała również na pojęciu „kultury strategicznej”, m.in. poprzez oparcie się na dokumentach strategicznych RFN, jak również dokumentach strategicznych Sojuszu Północnoatlantyckiego z ubiegłych

lat. Publikacja ta powstała na bazie rozprawy doktorskiej pt. *Kultura Sił Zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec i jej odniesienia do kultury Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w XXI wieku*, obronionej przez Agnieszkę Polończyk na Wydziale Bezpieczeństwa Wewnętrznego Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie w listopadzie 2015 r. Promotorem rozprawy doktorskiej był prof. dr hab. Andrzej Dawidczyk z Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, natomiast recenzentami byli: prof. zw. dr hab. Marian Cieślarczyk z Uniwersytetu Przyrodniczo–Humanistycznego w Siedlcach oraz prof. zw. dr hab. inż. Marian Kozub z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Agnieszka Polończyk jest doktorem nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie, a także absolwentką studiów I i II stopnia na kierunku Europeistyka w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W trakcie swoich studiów interesowała się problematyką międzynarodową, w tym szczególnie niemcoznawczą. W latach 2010-2015 była uczestniczką studiów doktoranckich w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Obecnie jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Instytucie Nauk o Bezpieczeństwie Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Jej zainteresowania naukowe obejmują problematykę analiz przestrzennych w obszarze bezpieczeństwa (przestępstw i wykroczeń oraz danych z Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa), a także zagadnienia związane z poczuciem bezpieczeństwa i lękiem przed przestępczością. Od 2018 roku jest ekspertem w Programie poprawy bezpieczeństwa dla miasta Krakowa „Bezpieczny Kraków” (obszar „Diagnoza”). Prowadzi również badania w obszarze tzw. GIS-u historycznego. Jest kierownikiem grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „DIALOG” na lata 2018-2020 pt.: *GIS w historii. Możliwości wykorzystania i popularyzacji współczesnych narzędzi geoinformatycznych w naukach humanistycznych na przykładzie czynu zbrojnego cichociemnych*. Od 2014 roku jest członkiem Rady Naukowej Fundacji im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że autorka, jako wnuczka Bolesława Polończyka pseudonim Kryszał – polskiego Cichociemnego, poświęciła recenzowaną publikację pamięci swojego Dziadka.

Ta niewątpliwie bardzo ciekawa praca autorki nawiązuje do wcześniejszych polskich publikacji książkowych dotyczących polityki bezpieczeństwa

Niemiec oraz Bundeswehry, m.in. takich autorów jak Janusz Solak¹ oraz Krzysztof Malinowski². Wyjątkowość tej recenzowanej publikacji odnosi się do jej interdyscyplinarnego charakteru, albowiem łączy ona w sobie nie tylko kwestie polityczne i militarne, ale także ekonomiczne i społeczne związane z koncepcjami wykorzystania Bundeswehry w przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. A. Polończyk nie opisuje codziennego funkcjonowania sił zbrojnych RFN (czym zajmują się badacze z zakresu nauk o organizacji i zarządzaniu), lecz poddaje analizie kwestie strategiczne w zakresie koncepcji wykorzystania owych sił zbrojnych w oparciu m.in. o wydawane kolejno *Białe Księgi* polityki bezpieczeństwa Niemiec z lat 1970–2016. Autorka w tym zakresie nie zawęża pola analizy tylko i wyłącznie do kwestii narodowych, dotyczących starej, tzw. bońskiej i nowej, tzw. berlińskiej Republiki Federalnej, ale uwzględnia również kwestie międzynarodowe, a dokładnie sojusznicze związane z relacjami z NATO.

Autorka w swojej pracy bardzo dobrze zdefiniowała założenia badawcze odnośnie prezentowanej tematyki kulturowych i strategicznych uwarunkowań użycia sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec w latach 1955–2030 (s. 15–16). Na początku sformułowała następujący główny problem badawczy: W jaki sposób zmiany koncepcyjne kształtować mogą kulturę sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec w warunkach wyzwań XXI wieku? Głównym zaś celem badawczym było zbudowanie konceptualnego modelu kultury sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec na podstawie jej relacji ze strategią w prognozowanym okresie do roku 2030. Skonkretyzowanie głównego problemu badawczego umożliwiło wyodrębnienie szeregu problemów szczegółowych, które przyjęły formę pytań: w jaki sposób kształtowała się kultura Bundeswehry w odniesieniu do jej relacji ze strategią w warunkach funkcjonowania RFN w latach 1955–1989 oraz 1990–2014, a także w jaki sposób kształtować się może kultura Bundeswehry w odniesieniu do jej relacji ze strategią w świetle prognozowanych warunków funkcjonowania RFN do roku 2030? Przedstawione powyżej problemy pozwoliły na określenie zbioru szczegółowych celów badań, tj.: zidentyfikowanie typu kultury sił zbrojnych RFN na podstawie jej relacji ze strategią w latach 1955–1989 oraz w latach 1990–2014, a także wskazanie pożądanego typu kultury sił zbrojnych RFN na podstawie jej relacji ze strategią

¹ Solak, J. (1999). Niemcy w NATO. Warszawa: Dom Wydawniczy Bellona, ss. 320.

² Malinowski, K. (2009). Przemiany niemieckiej polityki bezpieczeństwa 1990–2005. Poznań: Instytut Zachodni, ss. 655.

w prognozowanym okresie do roku 2030. Szczegółowym celom przypisano z kolei właściwe zadania badawcze dla dwóch okresów: 1955–1989 oraz 1990–2014, tj. dokonanie identyfikacji sojuszniczych oraz narodowych zagrożeń występujących w wymiarach: politycznym, wojskowym i ekonomicznym w latach; wskazanie misji oraz wizji państwa, jak również narodowych oraz sojuszniczych wartości, interesów i celów; określenie charakteru zagrożeń, wojny i konfliktu zbrojnego; scharakteryzowanie wynikających z dokumentów strategicznych NATO i RFN koncepcji użycia Bundeswehry; wskazanie elementów kultury Bundeswehry wspierających implementację i realizację pożądaných rozwiązań koncepcyjnych dotyczących użycia sił zbrojnych RFN. W trzeciej części rozważań A. Polończyk dokonała identyfikacji narodowych oraz sojuszniczych prognozowanych zagrożeń i szans w skali ogólnej, wskazała prognozowane narodowe oraz sojusznicze interesy i cele do roku 2030; określiła charakter przyszłych warunków użycia sił zbrojnych, a także pożądanego profilu zdolności i umiejętności przywódczych, scharakteryzowała przewidywane koncepcje użycia i rozwoju Bundeswehry do roku 2030, a także wskazała elementy kultury Bundeswehry, wspierające implementację i realizację pożądaných rozwiązań koncepcyjnych dotyczących użycia i rozwoju Bundeswehry w ramach NATO w prognozowanym okresie do roku 2030.

Recenzowana publikacja składa się z następujących części: wstępu autorki (s. 7–8), wprowadzenia do analizowanej tematyki (s. 9–26), trzech rozdziałów zasadnie wydzielonych z kolejnymi punktami i podpunktami (s. 27–81, s. 82–136, s. 137–180), zakończenia (s. 181–184) oraz bibliografii (s. 185–192). Spis treści występuje na końcu pracy (s. 193–194), zamiast na jej początku, co trochę utrudnia czytelnikowi sprawne poruszanie się po zawartości tej publikacji. W pracy bardzo brakuje spisu elementów graficznych, których jest około 100, w tym 70 tabel z podziałem na dodatkowe tabele ponumerowane a/b/c oraz 18 rysunków.

Na samym początku książki autorka przedstawia krótkie informacje na temat zawartości poszczególnych części składowych monografii. We *Wprowadzeniu* opisane zostały kwestie metodologiczne. Uzasadniono tu wybór problemu badawczego, sprecyzowano główny zamiar badawczy, główny problem oraz cel badań, rozłożone na szereg problemów i celów szczegółowych, jak również przypisane im właściwe zadania badawcze. Następnie przybliżono podstawę filozoficzną badań oraz założenia i ograniczenia badawcze.

Na końcu wprowadzenia zaprezentowano zastosowane w pracy metody badawcze, pozwalające na rozwiązanie problemów szczegółowych i osiągnięcie zakładanych szczegółowych celów badań.

W rozdziale 1 A. Polończyk poddała analizie kulturowe i strategiczne uwarunkowania użycia sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec w latach 1955–1989. Rozdział ten obejmuje 6 podrozdziałów, które rozpoczynają zagadnienia porządkujące. Następnie autorka przybliży warunki otoczenia RFN oraz NATO w rozbiciu na polityczne, wojskowe oraz ekonomiczne problemy bezpieczeństwa w latach 1955–1989 (tzw. okres falującego antagonizmu), 1969–1979 (tzw. okres odprężenia) oraz 1979–1989 (tzw. okres II zimnej wojny). Dodatkowo zostały też zaprezentowane wymogi organizacyjne RFN oraz NATO w latach 1955–1989, charakter wojny i konfliktu zbrojnego w latach 1955–1989, koncepcje użycia Bundeswehry w okresie 1955–1989, elementy kultury sił zbrojnych RFN w okresie 1955–1989.

W rozdziale 2 autorka poddała analizie kulturowe i strategiczne uwarunkowania użycia sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec w latach 1990–2014. Rozdział ten, analogicznie do poprzedniego, zawiera także 6 podrozdziałów, które rozpoczynają zagadnienia porządkujące. Następnie autorka przybliży warunki otoczenia RFN oraz NATO w latach 1990–2014 w rozbiciu na polityczne, wojskowe oraz ekonomiczne problemy bezpieczeństwa w dwóch okresach: 1990–2001 i 2001–2014. W dalszej kolejności zaprezentowane zostały wymogi organizacyjne RFN oraz NATO, charakter zagrożeń, wojny i konfliktu zbrojnego, koncepcje użycia Bundeswehry i elementy kultury sił zbrojnych RFN – wszystkie dla okresu 1990–2014. W omawianej części pracy w dwóch miejscach pojawił się błąd, który należy koniecznie poprawić przy kolejnym wydaniu tej niewątpliwie bardzo wartościowej publikacji. Chodzi o imię kanclerza Niemiec - Gerharda Schrödera, który błędnie występuje tu jako Georg (s. 86 i s. 93).

W rozdziale 3 A. Polończyk zaprezentowała natomiast własną prognozę kulturowych i strategicznych uwarunkowań użycia sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec do roku 2030. Układ tej części recenzowanej pracy, również w postaci 6 podrozdziałów, wyraźnie nawiązuje do poprzednich dwóch rozdziałów i zawiera podrozdział na temat zagadnień porządkujących. Autorka przedstawia ciekawą analizę prognozowanych warunków otoczenia RFN oraz NATO do roku 2030 w rozbiciu na: prognozowane zagrożenia oraz szanse dla RFN i NATO, scenariusz realistyczny dla RFN i NATO do roku 2030, prognozowane wymogi

organizacyjne RFN oraz NATO do roku 2030, charakter przyszłych warunków użycia sił zbrojnych oraz pożądaný profil zdolności i umiejętności przywódczych, możliwe koncepcje użycia i rozwoju Bundeswehry do roku 2030, jak też zarys konceptualnego modelu kultury sił zbrojnych RFN w prognozowanym okresie.

W *Zakończeniu* pracy zawarto najważniejsze wnioski, dokonano oceny metodologicznej oraz wskazano obszary wymagające podjęcia dalszych badań związanych z przedstawioną problematyką. Całość pracy dopełnia bogata i wszechstronnie wyselekcjonowana *Bibliografia*, na którą składają się źródła i literatura przedmiotu w języku polskim, niemieckim i angielskim. Autorka podzieliła swoją bibliografię na: materiały źródłowe, studia i materiały, a także monografie i opracowania zbiorowe. Należy zauważyć wielką staranność w zakresie doboru i wykorzystania aparatu dowodowego w pracy. Przypisy dolne w liczbie 218 sporządzone zostały prawidłowo.

A. Polończyk wykorzystwała w swojej pracy różne metody i techniki badawcze. Na szczególne podkreślenie zasługuje zastosowane bogate instrumentarium w ramach metody instytucjonalno-prawnej, historycznej, statystycznej oraz decyzyjnej. Należy podkreślić ogrom pracy włożonej przez autorkę w samodzielne przygotowanie macierzy oraz innych tabel i rysunków zawierających ważne dla pracy informacje. W oparciu o krytyczną analizę literatury przedmiotu, jak również wybranych aktów prawnych oraz dokumentów strategicznych RFN i NATO, przeprowadziła ona bardzo sprawny wywód naukowy w zakresie badanej problematyki. Należy wspomnieć, że na potrzeby swojej pracy doktorskiej A. Polończyk w okresie sierpień–październik 2011 roku zrealizowała pobyt badawczy połączony z praktyką w Centrum Wewnętrznego Dowodzenia Bundeswehry (*Zentrum Innere Führung der Bundeswehr*) w Koblenz. Z powodzeniem przeprowadziła ponadto zadanie badawcze mające na celu zebranie materiału empirycznego w ramach metody delfickiej wśród 15 polskich ekspertów z kręgów akademickich, w tym badaczy zajmujących się problematyką funkcjonowania współczesnych sił zbrojnych. Owocem tych działań są trzy interesujące rozdziały tej książki, które mają podobną strukturę, lecz prezentują odmienne, bardzo bogate merytorycznie treści.

Podsumowując należy stwierdzić, że wykorzystanie Bundeswehry do zapewniania pokoju i bezpieczeństwa Republiki Federalnej Niemiec po 1955 roku, jak również po zjednoczeniu obu państw niemieckich w 1990 roku, jest dobrym przykładem właściwego działania sił zbrojnych na rzecz państwa i jego obywateli.

Jest to tym bardziej ważne, że Bundeswehra – w odróżnieniu od Polski – od samego początku swojego funkcjonowania była zintegrowana ze strukturami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Prognoza kulturowych i strategicznych uwarunkowań użycia sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec do roku 2030, sformułowana przez autorkę, daje pole do prowadzenia ciekawych dyskusji nad problemami współczesnego świata w powiązaniu z funkcjonowaniem różnych państw i ich sił zbrojnych. Dotyczy to również obecnych i przyszłych zadań oraz działań Bundeswehry w sojuszu z NATO. Jest to tym bardziej istotne, że w 2020 roku Niemcy obchodzili 30. rocznicę zjednoczenia NRD i RFN, natomiast siły zbrojne Republiki Federalnej Niemiec świętowały 65. rocznicę swojego powstania.

Publikację tę można z pełnym przekonaniem polecić wszystkim osobom zainteresowanym funkcjonowaniem współczesnych sił zbrojnych w wymiarze narodowym i międzynarodowym (sojuszniczym). Po książkę tę powinni sięgnąć naukowcy oraz studenci związani z takimi dyscyplinami naukowymi, jak nauki o polityce i administracji (w tym szczególnie zajmujący się stosunkami międzynarodowymi) oraz nauki o bezpieczeństwie. Będzie ona ponadto ważna dla osób z obszaru niemcoznawstwa, którzy zajmują się sprawami wewnętrznymi i zewnętrznymi dotyczącymi współczesnych Niemiec. Na koniec należy zauważyć, że recenzowana publikacja jest możliwa do zakupienia zarówno w formie tradycyjnej (drukowanej), jak również elektronicznej (pdf), co z powodzeniem może wpłynąć na jej większą dostępność dla polskiego czytelnika.